

Жывая спадчына

ЛЮДЗІ З ДРЭВА
І ЦЕПЛЫНІ

Як ажывае даўніна ў музеі народнага майстра Івана Супрунчыка

Якія людзі збіраюцца вакол чалавека — тое найлепш сведчыць пра яго. Харошы чалавек з усёй душой да іншых, і вакол яго віруе жыццё. Прыходзяць да гаспадара госці са шчырай цікаўнасцю, глядзяць на яго з захапленнем, то і ён раскрываецца, паказвае сваю ўлюбёнасць у свет, у жыццё, у сваю радзіму і яе людзей. Так цягнуцца і да Івана СУПРУНЧЫКА, што жыве ў вёсцы Цярэблчы Столінскага раёна Брэсцкай вобласці. Праўда, сам ён называе сваю вёску Цераблчы на мясцовы манер, і наогул пры размове яго вылучае тая самая адметная палеская гаворка, што захоўваецца ў яго родных мясцінах. А ён як прызначаны лёсам захавальнік мясцовых скарбаў, што сам сабраў у сваім незвычайным музеі народнага

мастацтва і побыту. Скарбы гэтыя для нашых сучаснікаў шмат у чым падаюцца загадкавымі і дзіўнымі, але яшчэ ў час яго бацькоў не лічыліся б нечым мудрагелістым: прадметы побыту палешукоў, яго землякоў, адмысловыя рэчы, праз якія выяўляецца вобраз роднага сяла. І самі вяскоўцы, прадстаўнікі некалькіх пакаленняў, якіх Іван Піліпавіч адлюстравуе ўласнаручна ў скульптурах — высек іх сякерай у дрэве. Сам стварыў той асяродак, дзе жыве тое, што блізкае і дарагое сэрцу, дзе ўзрастае і памнажаецца чалавечая павага і любоў. Таму і прыцягвае праца майстра, бо стварае і захоўвае ён тое, што выяўляе яго любоў.

зямлі — усё дала прырода. Таму што чалавек — часцінка прыроды, толькі розум яшчэ ў нас ёсць. А ўсё перацякае адно ў другое, спыніць гэта немагчыма.

Раней чалавек не думаў, што ён памірае. А думаў, што яго душа прыйдзе ў іншы стан. У бусла. Вось Буська, кацялюшык такі. Панахаму гэта бусел. Гэты галаўны ўбор нашы жанчыны насілі, калі ішлі ў сваты — яны звалі свайго продка. Нездарма ў нас у Беларусі ці не на кожнай хаце буслы... Легенды, што мне раскажваюць, я ў сваім музеі распавядаю дзецям. Калі мы будзем вучыць дзяцей сваёй гісторыі, то захаваем нашу адметнасць.

Працяг, будучыня

Іван Піліпавіч фактычна прысвяціў гэтаму жыццё. А слава пра яго выйшла за межы палескага рэгіёна, яго работы дэманстраваліся на выстаўках у Маскве і еўрапейскіх краінах, прадстаўляючы беларускае інсіднае мастацтва. Ды і вёска Цераблчы дзякуючы яму прыцягвае наведвальнікаў: у незвычайны музей да майстра прыязджае шмат экскурсій. Але і аднавяскоўцы прыходзяць паглядзець на яго скульптуры ды карціны. Для сваіх дзяцей музей адкрыты кожны дзень — майстар лічыць, што для іх гэта найперш важна.

— Моладзь ведае ўжо нашы паданні. З дзецымі я шмат кантактую, таксама ведаюць пра 16 хат, якіх тут былі ад пачатку. А жыццё ідзе, людзі родзяцца, жэняцца, паміраюць. Жывуць і працягваюць жыццё. Сяло наша вялікае, каля 900 чалавек, а было і паўтары тысячы. Але моладзь з'язджае, асабліва маладыя дзяўчаты, а хлопцы больш застаюцца ў вёсцы. Яны добрыя і працавітыя, шмат халасцякоў, дарэчы. Праўда, ёсць адна загана, не надта традыцыйная, але працуюць, каб выпраўляліся, «прасвяшчаем», каб ведалі, дзеля чаго жылі нашы продкі, каб шанавалі жыццё.

— Хто з вамі працягвае гэтую працу? Ці прывязаныя вашы нашадкі да радзімы, як вы?

— Адна мая ўнучка стала ўрачом. А другая ў Брэсце вучыла замежныя мовы — англійскую, нямецкую, але вярнулася дадому і цяпер мне дапамагае. Раней дачка са мной працавала, вяла гурток «У свеце фантазіі». І яе сватаем, каб далучалася да клопатаў пра музей, каб вучылася праводзіць экскурсіі, бо яна здольная. А хто ж замяніць мяне?..

— Ці ёсць любімыя герой з тых, пра каго вы распавядаеце?

— У мяне ўсе любімыя. Тое, што я раблю, і ёсць любімае. А прыйдзе час, вось так пагледжу на працу: хто гэта рабіў? Панаваму іх адчуваю. Мае драўляныя скульптуры ў Брэсце стаяць яшчэ з 1980-х гадоў. І ў Мінску ў Акадэміі навук многа маіх работ. І ў нашым музеі шмат. Чалавек шчаслівы, калі ён знайшоў сябе ў нечым. Тады ён жыве. А калі ён не знайшоў сябе — гэта няшчасце. Чалавеку трэба, каб ён любіў, каб жыў гэтым.

Ларыса ЦІМОШЫК.

Палессе, вёска

Такое адчуванне, што гэта нібыта вёска ў вёсцы, дзе жыццёвая энергія людзей у пэўны час трансфармавалася ў іншую форму: драўляныя скульптуры з чалавечымі тварамі, кожная са сваім характарам. Хто ўсміхаецца, хто падміргвае, хто глядзіць з цікавасцю: ну, што вы робіце ў працяг нашых спраў? А хто і наогул нібыта з пільнасцю сочыць за нашчадкамі, каб не адыходзілі ад спрадвечных заветаў. Іх, дарэчы, у вёсцы таксама шануюць не ў малой ступені дзякуючы Івану Супрунчыку, які захоўвае паданні пра гісторыю гэтых мясцін, пра абрады, якія дапамагалі продкам жыць і працаваць, ды і пра тое, што было каштоўным для тых 16 родаў, якія далі пачатак вёсцы Цераблчы. Раней гэтыя мясціны — Альманскія балоты — называлі Пінскімі балотамі, а побач яшчэ былі Мазырскія горы. Памятаю, як мая мама ездзіла ў Скрыгалоў па цукар, дык тады яшчэ нават дарог не было...

— Прафесію я атрымаў бібліятэчную, — кажа Іван Піліпавіч. — А пасля мяне запрашалі ў Брэст, вербавалі: заставайся, кватэру табе дадзім... А я люблю Палессе, свае балоты. Тут цішыня. Спакой. Камары ды мошкі. Людзі любяць працу. І добрыя такія — жэняцца, родзяцца. Але ўсе вельмі своеасаблівыя. І нам весела... Па родах вялі ў нас легенду пра тое, як утварылася вёска. Ліхван, забіўшы шчыкалаткаю цяля, кожны род надзяліў пэўнымі якасцямі: хто лянны, хто прыгожы, хто багаты, хто разумны ці яшчэ які... Так ён характарызаваў кожны род.

— А ваш род які?

— Стральцы і Кашэўскія. Род Стральцы — можа, ад «стралецкай кары» назвалі, ніхто не ведае дакладна... Першае наша сяло, якое было тут, — Сельня, мо яшчэ ад тых часоў, калі ў гэтых мясцінах толькі з'явіліся людзі (Цераблчы ўзніклі пазней). Калі нашэсце татар было, то яны прыйшлі, з таго часу людзей сагналі, моладзь у асяўным, застаўся толькі пастушок... І была дарога, якою ішлі татары, а я знайшоў падкову ад коней. І коні ў нас маленькія — «мангольчыкі» называюцца. Гэта наша тэрыторыя, але калі зрабілі Палескі авіяцыйны палігон, то выселілі гэтае сяло. А паданне пра яго перадаецца з пакалення ў пакаленне.

Пра родную вёску і яе традыцыі Іван Піліпавіч распавядаў на міжнародным форуме даследчыкаў казкі і міфалогіі, куды прыехаў не адзін, а ў кампаніі сваіх землякоў, бо дрэва — матэрыял, у якім ёсць жыццё і цеплыня ці не ўсіх тых радоў, якія далі пачатак вёсцы Цераблчы, пра якія ён захоўвае памяць у сваім музеі.

—У 1996 годзе ў Цераблчах адкрылі першую бібліятэку-музей. Адпаведная шылда вісела. Я збіраў старажытныя кнігі, розныя прадметы, збіраў і запісваў розныя абрады. Не было памяшкання, дзе ўсё гэта захоўваць. А ў 90-я гады, калі шмат што разбуралася, кінуплі будынак, у які ўсяліўся. З таго часу ў нас ёсць музей-бібліятэка, дзе жывуць драўляныя скульптуры майстра.

Фота Юліяна ПРАСЕЦКАГА.

Праца, мастацтва

Мастаком ён стаў па падказцы душы. З дзяцінства маляваў, шмат чытаў пра мастацтва. А калі пачаў працаваць у сельскай бібліятэцы, то ўзнікла жаданне рабіць больш. Своеасаблівы летапіс жыцця сяла — гэта яго драўляныя скульптуры, на якія адразу звярнулі ўвагу спецыялісты, — і пайшлі выстаўкі народнага майстра.

— Я не вучыўся прафесійна. Але інсіднае мастацтва — гэта калі робіш тое, што душа падказвае. Тое я і маюю, і раблю з дрэва. Маляваць я з малых гадоў вучыўся сам. Так і жыву гэтым.

— А як узнікаюць думкі, што выразаць?

— А вось хаджу-хаджу, а ў нейкі момант у галаве нібыта нешта шчоўкне... Усё само прыходзіць: гляджу на людзей, слухаю, пасля ўсё ў галаве перапрацоўваецца. Магу хадзіць тыдзень і нічога не рабіць, нават не маляваць. А далей ужо перавожу ўсё ў дрэва, у жывалі і графіку. Часам людзі пазнаюць сябе, але не крыўдзяцца, цікавяцца.

Я такія работы рабіў, што мінулае з цяперашнім звязваецца. Адна работа ў мяне называецца «Падзенне». Падзенне чалавека. Кожны з нас ідзе нібыта ўпэўнена па гэтым жыцці, але з кожным можа здарыцца такое, што трэба будзе паднімацца. А яшчэ ёсць работа: дзед і баба. Гэта дзед роду і баба роду — старажытныя бажствы былі, што ахоўвалі чала-

века... Спачатку зрабіў гэтыя дзве кампазіцыі, а пасля аб'яднаў з імі яшчэ адну скульптуру — атрымаўся трыпціх. Ісус Хрыстос з веткай, нібыта ідзе праз вясёлку. Гэты вобраз замыкае трыпціх — як завет Бога чалавеку. Каб не ўпасці. Каб працягвалася жыццё.

Вось яшчэ кампазіцыя вясельнага абраду ў народным стылі: малады, маладая, вянчанне. Калі раней рабілі вяселле, то ўся вёска спявала. Цяпер робяць вяселле — ніхто не ведае, дзе яно. Цяпер усе традыцыі размытыя, трэба неяк аднаўляць. Столькі часу прайшло, мы шмат страцілі. Трэба вяртаць з маладым пакаленнем, бо калі не завучым — вельмі дрэнна будзе.

Драўляныя фігуркі нібыта прыслухоўваліся да слоў земляка: ці праўду кажа? Ды спагадліва пазіралі: добра, ведайце, якое жыццё страцілі, дзе ўсё было напоўнена асаблівым сэнсам.

Легенды, абрады

Ад вёскі Цераблчы недалёка Давыд-Гарадок, Альшаны. І да старажытнага Турава ўсяго 15 кіламетраў. Мясцовасць асабліва: тут шмат дзе з зямлі растуць крыжы. І ў Івана Піліпавіча ёсць крыж, што расце, — зямля сама яго выбівае, лічыць краязнаўца. Гэта крыж, што дайшоў з найстаражытных часоў, на ім сонейка выбітае — яшчэ дахрысціянскі сімвал. І шмат якіх абрады і паданні, напэўна, дайшлі да нашых дзён з часоў сівай даўніны.

— Як восень пачыналася, то ў нас у сям'і было свята — жанілі коміна. Вешалі коміна пад столлю, потым алеем абмазвалі. Мама брала гарбузовыя семачкі і асыпала коміна. Нас было чацвёра дзяцей, мы бегалі каля яго і спявалі абрадавыя песні пра вясёлы вечар, што жэніцца наш комін, каб каля яго было добра прасці ды ткаці. І цягам усёй зімы палілі коміна — у нас збіраліся дзяўчаты прасці, вышываць. Потым кідалі працу і бегалі па сяле, каб паглядзець, хто з кім сядзіць. Весела было ў той час. А цяпер ідзе чалавек і глядзіць у тэлефон...

А быў абрад, як саву пераводзілі. Злавілі саву, паглядзелі ў яе вочы — а яны свецяцца. Падумалі, што гэта бажаство нейкае. Дык самі людзі ішлі па вадзе, а саву па кладцы вялі. Дык калі будзеце ехаць у Альшаны, спытайце ў мясцовых: як яны саву вялі па кладцы? Дагэтуль памяць жыве... Гэта Альшаны, Рубель — вялікія сёлы. Былы Давыд-Гарадоцкі раён. У 1960-я гады ён аб'яднаўся са Столінскім, які стаў самым вялікім раёнам ва ўсёй Беларусі. А там захаваліся такія легенды, паданні, казанні. Што іх нідзе больш не існуе. Нават такі абрад, як цяганне бабы-павітухі, якая пераразала пупавіну. Толькі летам яе на санях цягалі да парадзіхі, як мне хросная маці расказала, а ёй было каля 100 гадоў. Баба-павітуха была як паганская багіня Ляля. Кашу варыла, а форма гаршка — як наша зямля. Старажытны чалавек глядзеў на сонца, на месяц і ляпіў, як бачыў. Што звярнулася на